

تحلیل محتوای اصول و مؤلفه‌های قوانین و مقررات محیط‌زیستی ایران

ساجده صفی‌خوانی^۱، ارشک حلی‌ساز^{۲*}

۱- دکتری علوم و مهندسی آبخیزداری، گروه مهندسی منابع طبیعی، دانشکده کشاورزی و منابع طبیعی، دانشگاه هرمزگان، ایران.

۲- استادیار گروه علوم و مهندسی آبخیزداری، دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی گرگان، ایران.

نوع مقاله:	چکیده
پژوهشی	پیشینه و هدف: قانون وسیله‌ای است برای بیان ارزش‌هایی که مطابق با زمان تغییر می‌کنند و هم‌چنین، منعکس‌کننده مهم‌ترین و بنیادی‌ترین اصول مورد قبول یک حاکمیت است. فصل‌بندی قانون یکی از مهم‌ترین نکات ساختاری در هنگام تدوین قوانین است. علی‌رغم این‌که با تحلیل اصول و مؤلفه‌های به‌کار برده شده در متن قوانین و مقررات محیط‌زیستی می‌توان مهم‌ترین مسائل و مشکلات مورد تأکید سیاست‌گذاران و سیاست‌گذاری‌های دولت‌ها برای اولویت‌بندی و حل مسائل محیط‌زیستی را نشان داد اما کمتر پژوهشی را می‌توان دید که اصول و مؤلفه‌های موجود در متن قوانین و مقررات محیط‌زیستی را از منظر تطبیقی بررسی کند. بنابراین، این پژوهش با تمرکز بر اسناد و قوانین بالادستی کشور و هم‌چنین بیانیه‌های کنفرانس‌ها و کنوانسیون‌های بین‌المللی مهم‌ترین اصول و مؤلفه‌های مورد تمرکز نهادهای قانون‌گذار را از مقطع زمانی کودتای رضاخان تا پایان دولت دوازدهم بررسی و مقایسه می‌کند.
تاریخچه مقاله: دریافت: ۱۴۰۱/۰۸/۳۰ پذیرش: ۱۴۰۱/۱۰/۱۱	
کلمات کلیدی: سیاست‌گذاری نهادهای قانون‌گذار دولت مدیریت محیط‌زیست	

مواد و روش‌ها: در این پژوهش با استفاده از روش تحلیل محتوای کیفی مهم‌ترین اصول و مؤلفه‌های قوانین و مقررات محیط‌زیستی ایران استخراج شد. سپس برای نمایش درجه‌ی اهمیت اصول و مؤلفه‌ها از رویکرد تحلیل شبکه و نرم‌افزارهای Ucinet و Netdraw استفاده شد. لازم به ذکر است که برای تعریف اصول و مؤلفه‌های قوانین و مقررات محیط‌زیستی بر سیاست‌های کلی نظام در بخش‌های منابع آب، منابع طبیعی و محیط‌زیست، اصل‌های ۴۰، ۴۴، ۴۵، ۴۷، ۴۸ و ۵۰ قانون اساسی، بیانیه‌های کنفرانس سازمان ملل درباره محیط‌زیست و انسان، کنفرانس سازمان ملل درباره محیط‌زیست و توسعه، دستور کار ۲۱ و اجلاس جهانی توسعه پایدار تمرکز شده‌است.

نتایج: نتایج این پژوهش نشان داد که بیش‌ترین مؤلفه‌های به‌کاربرده شده در مقاطع زمانی اجرای اصلاحات ارضی تا انقلاب اسلامی (۱۳۴۱-۵۷) با ۲۹ مؤلفه، دولت‌های یازدهم و دوازدهم (۱۳۹۹-۱۳۹۲) با ۲۸ مؤلفه و پیروزی انقلاب اسلامی تا پایان جنگ تحمیلی (۱۳۶۷-۱۳۵۷) با ۲۷ مؤلفه است. هم‌چنین دولت‌های هفتم و هشتم (۱۳۸۳-۱۳۷۶) با ۱۲ مؤلفه و دولت‌های نهم و دهم (۱۳۹۱-۱۳۸۴) با ۱۵ مؤلفه کمترین مؤلفه‌ها را نسبت به سایر مقاطع زمانی دارند. تمامی مؤلفه‌های مورد توجه در دولت‌های نهم و دهم مرکزیت درجه (۱۴) و مرکزیت بینابینی (۰/۰۲) یکسانی دارند که به‌معنای درجه‌ی اهمیت یکسان این ۱۵ مؤلفه از نظر نهاد قانون‌گذار است. علی‌رغم این‌که در هر دوره‌ی زمانی مؤلفه‌های به‌کار برده شده در متن قوانین و هم‌چنین درجه‌ی اهمیت آن‌ها تفاوت‌هایی را دارند و در هر مقطع زمانی نهادهای قانون‌گذار برخی از اصول دوره‌های قبلی را حفظ، برخی را حذف و اصول جدید دیگری را

جایگزین می‌کنند اما مؤلفه‌های «اولویت‌بندی و حق تقدم»، «آلودگی»، «پایش، نظارت و بازرسی»، «رعایت و بررسی اصول علمی و فنی»، «مالی و اقتصادی» و «مشارکت و همکاری» در تمامی دوره‌های زمانی مورد توجه قرار گرفته‌است. به عبارتی این مؤلفه‌ها وجه اشتراک تمامی مقاطع زمانی است. مقایسه‌ی اصول و مؤلفه‌های موجود در قوانین و مقررات محیط‌زیستی ایران با اصول و مؤلفه‌های اسناد بین‌المللی نشان می‌دهد که بیش‌تر مؤلفه‌های قوانین و مقررات محیط‌زیستی ایران در بیانیه‌ی کنفرانس سازمان ملل درباره محیط‌زیست و انسان و بیانیه‌ی کنفرانس محیط‌زیست و توسعه قرار دارند.

بحث: علی‌رغم این‌که حقوق محیط‌زیستی ایران تحت تأثیر عضویت در سازمان‌ها و آژانس‌های بین‌المللی و پذیرش بیانیه‌های پایانی نشست‌ها و کنفرانس‌های بین‌المللی قرار گرفته است اما نهادهای قانون‌گذار در ایران بر بعضی از اصول و مؤلفه‌های بیانیه‌های کنفرانس‌ها و کنوانسیون‌های بین‌المللی تمرکز سطحی دارد. به این معنا که نهادهای قانون‌گذار این مؤلفه‌ها را در یک مقطع زمانی به متن قوانین و مقررات محیط‌زیستی اضافه و در مقطع زمانی بعدی حذف می‌کنند. مانند مؤلفه‌ی «ارزیابی» و سایر مؤلفه‌هایی که به‌طور مستقیم و غیرمستقیم به مؤلفه‌ی «ارزیابی» اشاره دارند.

مقدمه

کارکرد قانون به‌عنوان دانش و هنر عدالت را می‌توان منعکس‌کننده‌ی مهم‌ترین و بنیادی‌ترین اصول مورد قبول یک حاکمیت در قالب و چارچوبی حقوقی دانست که علاوه بر تنظیم و تسهیل مناسبات و رفتار کنش‌گران و گروداران (Ministry of Energy, 2021)، دامنه و حدود صلاحیت حکومت را نیز ترسیم می‌کند (Markaz Malmizi & Vakilian, 2016). در واقع، قانون وسیله‌ای است برای بیان ارزش‌هایی که مطابق با زمان تغییر می‌کنند و ابزاری برای صورت‌بندی عقاید سیاسی موجود در جامعه است (Markaz Malmizi & Vakilian, 2016; Svein, 2007).

علی‌رغم این‌که قانون را می‌توان در جهت حل مسائل پدیدآمده به‌کار برد (Markaz Malmizi & Vakilian, 2016; Svein, 2007) و از طریق وضع و اجرای قوانین و سازوکارهای الزام‌آور می‌توان به حفاظت از محیط‌زیست پرداخت (Faryadi, 2017) اما از بین تمامی مسائل و مشکلات محیط‌زیستی فقط تعداد کمی از آن‌ها توجه جدی سیاست‌گذاران را به خود جلب می‌کنند و در دستور کار سیاستی سیاست‌گذاران قرار می‌گیرند (Holisaz & Safikhani, 2020).

حال آن‌که باید توجه داشت که در مدیریت محیط‌زیست همه‌ی عناصر به‌همدیگر ربط دارند و هرگونه تأثیر مستقیم یا غیرمستقیم در یکی از چرخه‌های محیط‌زیست، اکوسیستم‌های دیگر را نیز تحت تأثیر قرار می‌دهد و

حفاظت از یک اکوسیستم مستلزم حفاظت از دیگر اکوسیستم‌ها است. بنابراین سازکارهای حقوق محیط‌زیست نباید بر حوزه‌های خاص و معدودی متمرکز بوده و صرفاً به حل و فصل برخی مشکلات خاص محیط‌زیستی بپردازد (Faryadi, 2017).

علاوه بر این، چندوجهی بودن مسائل و مشکلات مرتبط با محیط‌زیست و تغییر سیاست‌های محیط‌زیستی ناشی از گستردگی روز افزون موضوعات محیط‌زیستی (Ioris, 2014) طراحی یک الگوی کلی که شامل مؤلفه‌هایی برای تبیین اصول موجود در متن قانون باشد را امری ضروری در هنگام تدوین قوانین کرده‌است. به عبارتی ساده‌تر تعدد مسائل و موضوعات مورد بحث در قوانین و مفصل بودن تعداد مواد قانونی مربوط به این موضوعات، لزوم عنوان‌بندی قانون را به‌منظور نظم‌دهی، ایجاد انسجام، تسهیل دسترسی و امکان ارجاع راحت‌تر و سریع‌تر به موضوعات مختلف امری اجتناب‌ناپذیر می‌سازد. بنابراین فصل‌بندی قانون یکی از مهم‌ترین نکات ساختاری قوانین محسوب می‌شود (Ministry of Energy, 2021) و محتوای قانون باید به‌گونه‌ای تنظیم شود که هر اصلی که در قانون به‌کار برده می‌شود، هم‌چون چراغ راهی باشد برای شناسایی روح قانون، چارچوب‌های ذهنی و سیاست‌های مورد نظر قانون‌گذار و راهکارهای جدیدی که برای زندگی اجتماعی در نظر گرفته شده‌است.

نکته‌ی مهم این است که روش کلیه‌ی قانون‌گذاران در هنگام تقسیم‌بندی مواد قانونی یکسان نیست و همان‌گونه که قوانین مختلف از حیث حجم و جامعیت متفاوت

از کشورهای فراتر از جهان غرب براساس تجربیات کشورهای غربی یا تحت تأثیر کشورهای غربی‌ای قرار گرفته‌است که آغازکننده‌ی تغییر در دستورالعمل‌ها و ابزارهای حاکمیت محیط‌زیستی بودند (Ioris, 2014). بنابراین این فرض ایجاد می‌شود که در ایران نیز نهادهای قانون‌گذار از تدابیر مقرراتی سایر کشورها برای تعیین اصول و مؤلفه‌های تدوین قوانین محیط‌زیستی استفاده کرده‌اند. لذا این پژوهش با تمرکز بر اسناد و قوانین بالادستی و همچنین بیانیه‌های کنفرانس‌ها و کنوانسیون‌های بین‌المللی، مهم‌ترین اصول و مؤلفه‌های مورد تمرکز نهادهای قانون‌گذار از مقطع زمانی کودتای رضاخان تا پایان دولت دوازدهم را بررسی و مقایسه می‌کند.

مواد و روش‌ها

بدیهی است که وضع قوانین و مقررات محیط‌زیستی با در نظر گرفتن نیازهای اصولی جامعه تحقق پیدا می‌کند و توجه به چشم‌انداز و افق بلندمدت و سیاست‌های کلان کشور از اصول اساسی و بنیادین تدوین، تصویب و اجرای این قوانین و مقررات محیط‌زیستی است (Department of Environment Islamic Republic of Iran, 2020). از این‌رو، قابل‌توجه‌ترین تغییر در پیکره‌بندی حاکمیت محیط‌زیستی را می‌توان در ماده واحدهای قوانین و مقررات مشاهده کرد (Ioris, 2014). بنابراین با تحلیل محتوای موارد و تبصره‌های قوانین می‌توان ساز و برگ حکومتی و اصول مورد توجه دولت‌های مختلف را مشخص کرد. به عبارتی در وضعیت فعلی که عواملی مانند فقدان ارزیابی از ضرورت قانون، عدم رعایت فن قانون‌گذاری و قانون‌نویسی ناکارآمدی نظام قانون‌گذاری کشور را فراهم کرده‌است (Vakilian, 2011, a)، هرگونه اظهار نظر در مورد قوانین مستلزم ورود در جزئیات و بررسی دقیق مفاد آن‌ها است (Vakilian, 2011, b). به این معنا که ارزیابی مؤلفه‌هایی که نهادهای قانون‌گذار در متن قوانین محیط‌زیستی وارد می‌کنند، امری بسیار ضروری است و عدم توجه به این مؤلفه‌ها، اتخاذ و اجرای تصمیمات نادرست مدیریتی و تمهیدات قانونی را به دنبال دارد. تحلیل محتوای کیفی نوعی تکنیک پژوهشی است که از طریق فرآیند طبقه‌بندی منظم مضامین یا الگوهای کدگذاری شده، مفاهیم مورد نیاز پژوهش را از متن مورد

هستند، عنوان‌بندی قوانین نیز از یک قاعده‌ی کلی پیروی نمی‌کند (Ministry of Energy, 2021). لذا با تحلیل و بررسی اصول و مؤلفه‌های مندرج در متن قوانین می‌توان مهم‌ترین مسائل مورد تأکید و سیاست‌گذاری‌های دولت‌ها برای اولویت‌بندی و حل آن‌ها را نشان داد و لزوم توجه به این اصول و مؤلفه‌ها به منظور ارتقای کیفی نظام قانون‌گذاری و شناخت مهم‌ترین مسائل سیاست‌گذاری امری بسیار ضروری است.

از جمله مهم‌ترین تحقیقاتی که به بررسی اصول و مؤلفه‌های مورد تأکید نهادهای قانون‌گذار در متن قوانین محیط‌زیستی کشور پرداخته‌اند پژوهش Eghbali و همکاران (۲۰۲۰) است که با تحلیل محتوای قوانین آب از دوران مشروطه تا حال حاضر بیان می‌کنند که در دوره‌ی زمانی ۱۳۴۶-۱۲۸۶ قوانین آب به مبحث مالکیت خصوصی و تعیین حریم برای منابع آب پرداخته‌اند. در دوره‌ی دوم (۱۳۵۷-۱۳۴۷) فصل جدیدی در قانون‌گذاری آب گشوده شد و قوانین آب را جزو اموال عمومی قرار دادند و قابلیت مالکیت خصوصی از بین رفت. در دوره‌ی سوم و پس از انقلاب اسلامی (۱۳۵۸ تا حال حاضر) با این‌که قوانین جدیدی تصویب شد اما محتوای قوانین تا حدی شبیه قوانین قبلی بود. در واقع در دوره‌ی دوم و سوم قوانین آب بر حاکمیت دولت تمرکز داشتند. Tamassoki و همکاران (۱۴۰۰) نیز با بررسی قوانین و نهادهای تاسیس شده در حوزه‌ی محیط‌زیست در چهار دوره تاریخی بیان می‌کنند که مسأله‌های مدیریت و بهره‌برداری از جنگل‌ها، حفاظت از محیط‌زیست و ملی کردن آن، اصلاحات ارضی، جهاد سازندگی، تأمین منابع و مخاطرات از جمله مهم‌ترین مسائل سیاست‌گذاری از دوره‌ی مشروطه تاکنون بوده‌اند که از آغاز دوره قانون‌گذاری تا امروز نهادهای قانون‌گذار بر آن‌ها تمرکز داشتند.

علی‌رغم ارزشمندی این مطالعات اما کمتر پژوهشی را می‌توان دید که اصول و مؤلفه‌های مورد توجه در متن قوانین را از منظر تطبیقی بررسی کند. در حقیقت با وجود فرامرز^۱ بودن پدیده‌های محیط‌زیستی و متداخل بودن مسائل محیط‌زیستی در دو سطح ملی و بین‌المللی (Knill et al., 2014) می‌توان پذیرفت که تدابیر مقرراتی بسیاری

^۱ Transboundary

که بیش‌تر به‌صورت ابزارها و تکنیک‌های تحقیق تجربی ظهور کرده‌است، روشی جدید در تصمیم‌گیری چند معیاره است که برای اولویت‌بندی عوامل و معیارها قابل استفاده است و با داشتن مفاهیمی مانند مرکزیت می‌تواند جایگاه نقاط و روابط میان آن‌ها را نشان دهد (Robert & Hanneman, 2015).

برای پردازش و تحلیل داده‌ها در راستای نیل به حصول نتایج، بعد از تحلیل محتوای قوانین و تعیین مؤلفه‌های مورد تأکید در هر ماده و تبصره، ماتریسی دو وجهی تشکیل شد که سطرهای آن مؤلفه‌های مورد تأکید در هر ماده و ستون‌های آن عنوان ماده و تبصره‌ی قوانین بودند. سپس تعداد مؤلفه‌های هر ماده شمارش شد و عدد آن در سلول ماتریس مربوطه ثبت گردید. براین اساس ماتریس دو وجهی به‌دست آمد که ارزش سلول‌های آن نشان‌دهنده‌ی تعداد دفعات کاربرد مؤلفه‌های تعیین شده بودند. در نهایت با استفاده از نرم‌افزارهای Ucinet و Netdraw ماتریس تک وجهی مؤلفه‌های مورد تأکید در متن قوانین و مقررات محیط‌زیستی بدست آمد و شاخص مرکزیت درجه و بینابینی محاسبه و نمودار شبکه‌ای آن‌ها ترسیم گردید. چراکه شاخص مرکزیت درجه نشان‌دهنده تعداد ارتباطات مستقیمی است که هر کنش‌گر با سایر کنش‌گران دارد و گره‌ای که مرکزیت درجه بالایی دارد در شبکه دارای جایگاه برجسته‌ای است. مرکزیت بینابینی نیز بیان‌گر این است که یک کنش‌گر تا چه اندازه در مسیر ارتباطی دیگر کنش‌گران قرار دارد و هرچه مرکزیت بینابینی یک گره بیش‌تر باشد یعنی آن گره در مکانی استراتژیک‌تر قرار گرفته‌است (Robert & Hanneman, 2015).

مطالعه استخراج کند و با تفسیر آن‌ها به کشف معانی بنیادین در پیام کمک کند. در واقع، تحلیل محتوای کیفی با درنظر گرفتن بافت ارتباطی که موضوع مورد مطالعه در آن ریشه دارد (زمینه‌های فرهنگی موضوع، شرایط سیاسی-اقتصادی، نیت مؤلف) و ویژگی‌های متن مورد مطالعه (نشانه‌های شناختی، بافت غیرزبانی) به درک موضوع پژوهش کمک می‌کند (Tabrizi, 2014). بنابراین در این پژوهش نخست با تمرکز بر روش تحلیل محتوای کیفی و تعریف ۶ سرفصل اصلی که در مجموع شامل ۳۶ مؤلفه به‌عنوان کدهای باز و اولیه‌ی پژوهش، مهم‌ترین مؤلفه‌هایی که نهادهای قانون‌گذار در هر ماده و تبصره قانون اشاره دارد از متن قوانین و مقررات محیط‌زیستی استخراج شدند (جدول ۱ و ۲).

لازم به ذکر است که تعریف و تعیین این ۳۶ مؤلفه مبتنی است بر تحلیل و بررسی اسناد و قوانین بالادستی (سیاست‌های کلی نظام در بخش‌های منابع آب، منابع طبیعی و محیط‌زیست، اصل‌های ۴۰، ۴۴، ۴۵، ۴۷، ۴۸ و ۵۰ قانون اساسی) و بیانیه‌های کنفرانس‌ها و کنوانسیون‌های بین‌المللی که با موضوع محیط‌زیست برگزار شده‌است و ایران نیز با عضویت در آن‌ها به مفاد و اهداف مرتبط با آن‌ها متعهد شده‌است. ازجمله بیانیه کنفرانس سازمان ملل درباره محیط‌زیست و انسان، بیانیه کنفرانس محیط‌زیست و توسعه (اجلاس زمین)، دستور کار ۲۱، بیانیه اجلاس جهانی توسعه پایدار.

در مرحله‌ی بعدی به‌منظور نمایش درجه‌ی اهمیت مؤلفه‌های مندرج در متن قوانین از رویکرد تحلیل شبکه استفاده شد. در واقع، در تفسیر متون قانونی از روش‌های علوم تجربی و اجتماعی استفاده می‌شود (Markaz Malmizi & Vakilian, 2016) و رویکرد تحلیل شبکه‌ای

جدول ۱- سرفصل‌ها و مؤلفه‌های استخراجی از اسناد بالادستی و اسناد بین‌المللی^۲

اسناد بین‌المللی			اسناد بالادستی		مؤلفه	سرفصل
بیانیه اجلاس جهانی توسعه پایدار	دستور کار ۲۱	بیانیه کنفرانس محیط‌زیست و توسعه	سازمان ملل درباره محیط‌زیست و انسان	سیاست‌های کلی نظام		
					مالکیت دولتی	مالکیت و تحدید مالکیت
					مالکیت خصوصی	
					تغییر مالکیت	
		*		*	عدالت	اصول و اولویت‌های اساسی
				*	پایداری محیط‌زیستی	
*	*		*	*	اولویت‌بندی و حق تقدم (حق دسترسی و مصرف)	
				*	اخلاق محیط‌زیستی	
*			*	*	پایداری اجتماعی	
				*	پایداری اکولوژیکی	
*	*	*	*	*	مدیریت	
*	*				امنیت غذایی	
*	*			*	توسعه‌ی پایدار	
				*	ارزش اقتصادی	
*				*	اقتصاد سبز	
*				*	رشد سبز	
*	*	*	*	*	رشد و توسعه اقتصادی	
	*	*	*	*	مدرن‌سازی	
	*	*	*	*	حفاظت و احیاء	
			*	*	استانداردهای محیط‌زیستی	
	*	*			ارزیابی	
*		*	*	*	کاربرد برنامه آموزشی	
		*	*	*	کنترل و پیشگیری	
*	*	*			رعایت ضوابط و اصول بهداشتی	
		*			ضوابط و معیارهای محیط‌زیستی	
		*		*	پایش و نظارت	
		*	*	*	رعایت و بررسی اصول علمی	مقررات استفاده از منابع
		*	*	*	بهره‌بردی (ارتقای بهره‌برداری، صدور مجوز)	
	*	*	*	*	سیاست‌های تشویقی (پاداش و معافیت)	اجرای قانون و مقررات
				*	جریمه و مجازات	
				*	ممنوعیت	
				*	عوارض و مالیات	
*	*	*		*	ظرفیت‌سازی نهادی	
*	*	*	*	*	مشارکت و همکاری	
		*	*	*	آلودگی	
*	*	*	*	*	تخریب	
	*	*	*	*	آثار و خطرات محیط‌زیستی	

^۲ بدیهی است که این مؤلفه‌های تعریف شده، تمامی مؤلفه‌های مندرج در متن قوانین و مقررات محیط‌زیستی نیست و سایر محققان و پژوهش‌گران می‌توانند این مؤلفه‌ها را دچار قبض و بسط کنند.

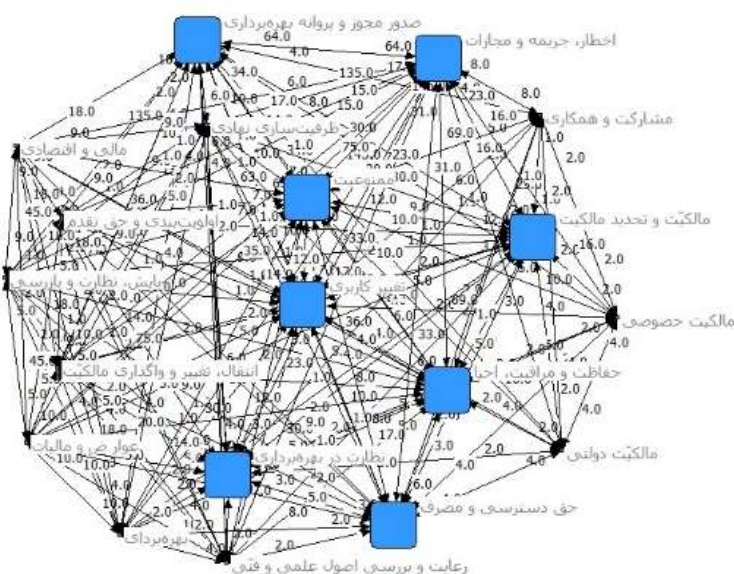
جدول ۲- منابع مورد بررسی جهت انجام پژوهش

ردیف	عنوان	مرجع تصویب	سال تصویب
کودتای رضاخان تا اصلاحات ارضی (۱۳۴۱-۱۳۰۰)			
۱	قانون راجع به جنگل‌ها	مجلس شورا	۱۳۲۱
۲	طرح قانونی راجع به شکار	مجلس شورا	۱۳۳۵
۳	قانون جنگل‌ها و مراتع کشور	مجلس شورا	۱۳۳۸
اجرای اصلاحات ارضی تا انقلاب اسلامی (۱۳۴۱-۵۷)			
۴	قانون اصلاحات ارضی	هیئت وزیران	۱۳۴۰
۵	لایحه قانونی ملی کردن جنگل‌ها	هیئت وزیران	۱۳۴۱
۶	قانون حفظ و حراست منابع آب‌های زیرزمینی کشور	مجلس شورا	۱۳۴۵
۷	قانون شکار و صید	مجلس شورا	۱۳۴۶
۸	قانون حفاظت و بهره‌برداری از جنگل‌ها و مراتع	مجلس شورا	۱۳۴۶
۹	قانون آب و نحوه‌ی ملی شدن آن	مجلس شورا	۱۳۴۷
۱۰	قانون حفظ و گسترش فضای سبز و جلوگیری از قطع بی‌رویه‌ی درخت	مجلس شورا	۱۳۵۲
۱۱	قانون حفاظت و بهسازی محیط‌زیست	مجلس شورا	۱۳۵۳
۱۲	آیین‌نامه جلوگیری از آلودگی هوا	مجلس شورا	۱۳۵۴
۱۳	مصوبه‌ی شماره ۱۰۳	شورای عالی حفاظت محیط‌زیست	۱۳۵۵
پیروزی انقلاب اسلامی تا پایان جنگ تحمیلی (۱۳۶۷-۱۳۵۷)			
۱۴	مصوبه‌ی شماره ۱۰۴	شورای عالی حفاظت محیط‌زیست	۱۳۵۷
۱۵	قانون توزیع عادلانه آب	مجلس شورا	۱۳۶۱
۱۶	قانون حفظ و تثبیت کناره و بستر رودخانه‌های مرزی	مجلس شورا	۱۳۶۲
دوران سازندگی (دولت‌های پنجم و ششم) (۱۳۷۵-۱۳۶۸)			
۱۷	مصوبه‌ی شماره ۱۳۴	شورای عالی حفاظت محیط‌زیست	۱۳۶۹
۱۸	مصوبه‌ی شماره ۱۳۵	شورای عالی حفاظت محیط‌زیست	۱۳۷۰
۱۹	مصوبه‌ی شماره ۱۳۶	شورای عالی حفاظت محیط‌زیست	۱۳۷۱
۲۰	قانون حفظ و حمایت منابع طبیعی و ذخایر جنگلی	مجلس شورا	۱۳۷۱
۲۱	مصوبه‌ی شماره ۱۳۸	شورای عالی حفاظت محیط‌زیست	۱۳۷۳
۲۲	قانون نحوه جلوگیری از آلودگی هوا	مجلس شورا	۱۳۷۴
۲۳	مصوبه‌ی شماره ۱۹۵	شورای عالی حفاظت محیط‌زیست	۱۳۷۴
دولت‌های هفتم و هشتم (۱۳۸۳-۱۳۷۶)			
۲۴	مصوبه‌ی شماره ۱۵۶	شورای عالی حفاظت محیط‌زیست	۱۳۷۶
۲۵	مصوبه‌ی شماره ۱۵۷	شورای عالی حفاظت محیط‌زیست	۱۳۷۷
۲۶	مصوبه‌ی شماره ۱۵۸	شورای عالی حفاظت محیط‌زیست	۱۳۷۷
۲۷	مصوبه‌ی شماره ۱۶۱	شورای عالی حفاظت محیط‌زیست	۱۳۷۷
۲۸	مصوبه‌ی شماره ۱۶۲	شورای عالی حفاظت محیط‌زیست	۱۳۷۷
۲۹	مصوبه‌ی شماره ۱۹۶	شورای عالی حفاظت محیط‌زیست	۱۳۸۰
۳۰	مصوبه‌ی شماره ۲۳۶	شورای عالی حفاظت محیط‌زیست	۱۳۸۱
۳۱	مصوبه‌ی شماره ۲۳۷	شورای عالی حفاظت محیط‌زیست	۱۳۸۱
۳۲	مصوبه‌ی شماره ۲۵۸	شورای عالی حفاظت محیط‌زیست	۱۳۸۲
دولت‌های نهم و دهم (۱۳۹۱-۱۳۸۴)			
۳۳	آیین‌نامه آمادگی و مقابله با آثار زیان بار پدیده گرد و غبار در کشور و اصلاح آن	هیئت وزیران	۱۳۸۸
دولت‌های یازدهم و دوازدهم (۱۳۹۹-۱۳۹۲)			
۳۴	قانون حفاظت، احیاء و مدیریت تالاب‌های کشور	مجلس شورا	۱۳۹۶
۳۵	قانون هوای پاک	مجلس شورا	۱۳۹۶
۳۶	قانون حفاظت از خاک	مجلس شورا	۱۳۹۸

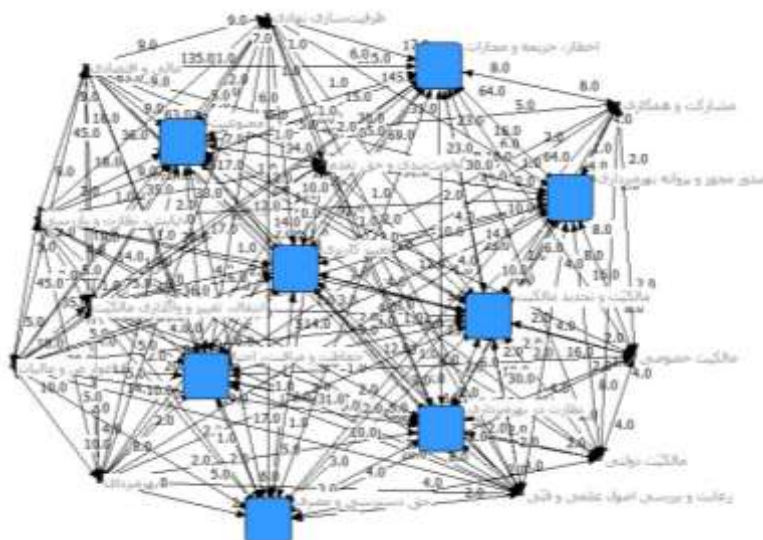
نتایج

تحلیل محتوای مهم‌ترین قوانین و مقررات محیط‌زیستی در مقطع زمانی کودتای رضاخان تا اصلاحات ارضی نشان می‌دهد که طی این دوره نهادهای قانون‌گذار بر ۱۹ مؤلفه تمرکز دارد و تمامی قوانینی که در این مقطع زمانی تصویب شده‌اند ۱۹ مؤلفه را دربرداشتند.

حال آن‌که از بین این ۱۹ مؤلفه، مؤلفه‌های «نظارت در بهره‌برداری»، «اخطار، جریمه و مجازات»، «ممنوعیت»، «حفاظت، مراقبت و احیا»، «تغییر کاربری»، «مالکیت و تحدید مالکیت»، «صدور مجوز و پروانه‌ی بهره‌برداری» و «حق دسترسی و مصرف» با مرکزیت درجه ۱۸ و مرکزیت بینابینی ۳ اهمیت بیشتری نسبت به سایر مؤلفه‌ها دارند و بیش‌تر مواد و تبصره‌های قوانین بر این اصول تأکید دارد (شکل‌های ۱ و ۲، جدول ۳).

شکل ۱- نمودار مرکزیت درجه اصول و مؤلفه‌های قوانین و مقررات محیط‌زیستی از کودتای رضاخان تا اصلاحات ارضی (۱۳۰۰-۱۳۴۱)

شکل ۲- نمودار مرکزیت بینابینی اصول و مؤلفه‌های قوانین و مقررات محیط‌زیستی از کودتای رضاخان تا اصلاحات ارضی (۱۳۰۰-۱۳۴۱)

جدول ۳- مرکزیت درجه و مرکزیت بینابینی مؤلفه‌های قوانین و مقررات محیط‌زیستی از کودتای رضاخان تا اصلاحات ارضی (۱۳۴۱-۱۳۰۰)

ردیف	عنوان مؤلفه	مرکزیت درجه	مرکزیت بینابینی
۱	انتقال، تغییر و واگذاری مالکیت	۱۵	۰/۰۰۱
۲	اخطار، جریمه و مجازات	۱۸	۳/۰۰
۳	اولویت‌بندی و حق تقدم	۱۵	۰/۰۰۱
۴	بهره‌بردی	۱۵	۰/۰۰۱
۵	پایش، نظارت و بازرسی	۱۵	۰/۰۰۱
۶	نظارت در بهره‌برداری	۱۸	۳/۰۰
۷	ممنوعیت	۱۸	۳/۰۰
۸	مشارکت و همکاری	۱۰	۰/۰۰۰۱
۹	مالی و اقتصادی	۱۵	۰/۰۰۱
۱۰	مالکیت خصوصی	۱۰	۰/۰۰۰۱
۱۱	مالکیت و تحدید مالکیت	۱۸	۳/۰۰
۱۲	مالکیت دولتی	۱۰	۰/۰۰۰۱
۱۳	عوارض و مالیات	۱۵	۰/۰۰۱
۱۴	ظرفیت‌سازی نهادی	۱۵	۰/۰۰۱
۱۵	صدور مجوز و پروانه بهره‌برداری	۱۸	۳/۰۰
۱۶	رعایت و بررسی اصول علمی و فنی	۱۵	۰/۰۰۱
۱۷	حق دسترسی و مصرف	۱۸	۳/۰۰
۱۸	حفاظت و مراقبت، احیاء	۱۸	۳/۰۰
۱۹	تغییر کاربری	۱۸	۳/۰۰

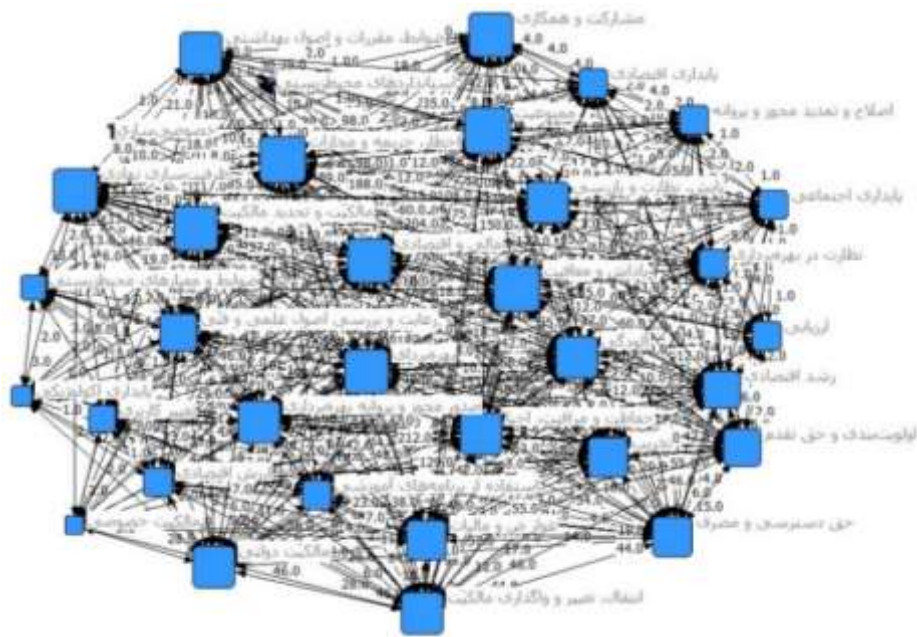
معافیت» با مرکزیت درجه‌ی ۳۴ و مرکزیت بینابینی ۸/۰۸۸، «مالکیت و تحدید مالکیت»، «مالی و اقتصادی» و «بهره‌برداری» با مرکزیت درجه‌ی ۳۳ و مرکزیت بینابینی ۵/۷۰۶، «ظرفیت‌سازی نهادی» و «مشارکت و همکاری» با مرکزیت درجه‌ی ۳۳ و مرکزیت بینابینی ۵/۵۲۲ از مهم‌ترین مؤلفه‌هایی بودند که نهادهای قانون‌گذار بر آنها تمرکز دارد (شکل‌های ۳ و ۴، جدول ۴).

بررسی قوانین و مقررات محیط‌زیستی از اجرای اصلاحات ارضی تا انقلاب اسلامی نشان می‌دهد که نهادهای قانون‌گذار در این مقطع زمانی ۳۴ مؤلفه را در فرآیند تدوین قوانین مورد توجه قرار داده است و ساختار قوانین را با توجه با این ۳۴ مؤلفه تدوین کرده‌است.

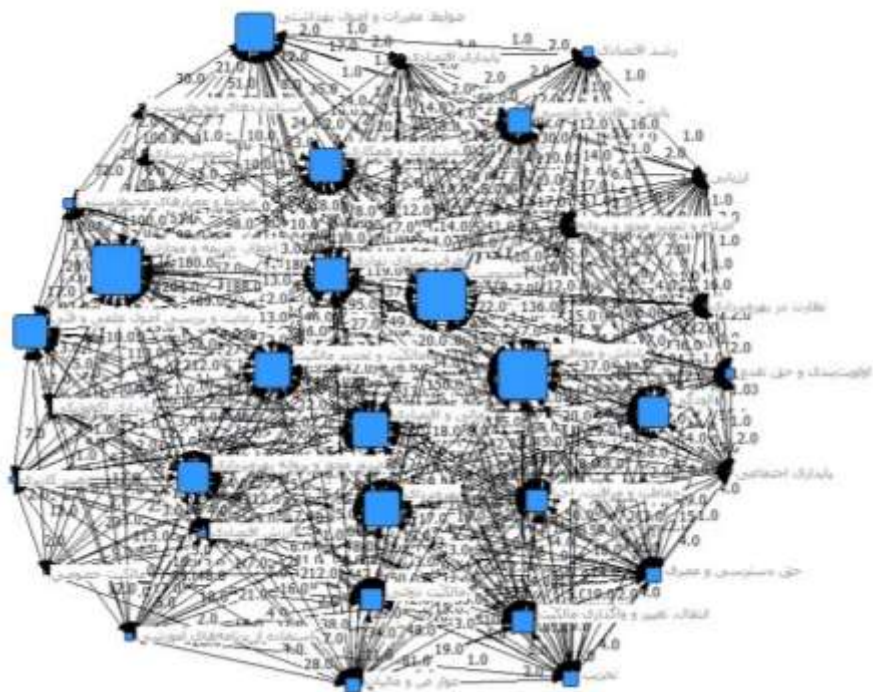
مقایسه‌ی مؤلفه‌های استفاده شده در این مقطع زمانی نسبت به مؤلفه‌های دوره‌ی زمانی کودتای رضاخان تا اصلاحات ارضی (۱۳۴۱-۱۳۰۰) نشان می‌دهد که نهاد قانون‌گذار مؤلفه‌های «ارزش اقتصادی»، «ارزیابی»، «استانداردهای محیط‌زیستی»، «استفاده از برنامه‌های آموزشی»، «اصلاح و تمدید مجوز و پروانه»، «آلودگی»، «پاداش و معافیت»، «جنبه‌های سه‌گانه پایداری»^۳، «تخریب»، «خصوصی‌سازی»، «رشد اقتصادی»، «ضوابط و معیارهای محیط‌زیستی» و «ضوابط، مقررات و اصول بهداشتی» را به متن قوانین اضافه کرده‌است.

علی‌رغم اینکه تعداد مؤلفه‌های مورد توجه نهاد قانون‌گذار نسبت به دوره‌ی قبلی افزایش یافته‌است اما مؤلفه‌های «ممنوعیت»، «اخطار، جریمه و مجازات» و «پاداش و

^۳ پایداری اکولوژیکی، اقتصادی و اجتماعی

شکل ۳- نمودار مرکزیت درجه اصول و مؤلفه‌های قوانین و مقررات محیط‌زیستی از اجرای اصلاحات ارضی تا انقلاب اسلامی (۱۳۴۱-۵۷)

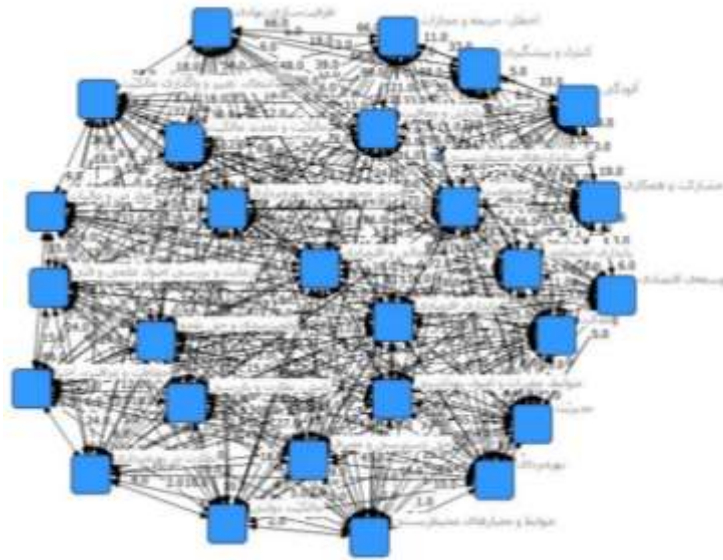
شکل ۴- نمودار مرکزیت بینابینی اصول و مؤلفه‌های قوانین و مقررات محیط‌زیستی از اجرای اصلاحات ارضی تا انقلاب اسلامی (۱۳۴۱-۵۷)

جدول ۴- مرکزیت درجه و مرکزیت بینابینی مؤلفه‌های قوانین و مقررات محیط‌زیستی از اجرای اصلاحات ارضی تا انقلاب اسلامی (۵۷-۱۳۴۱)

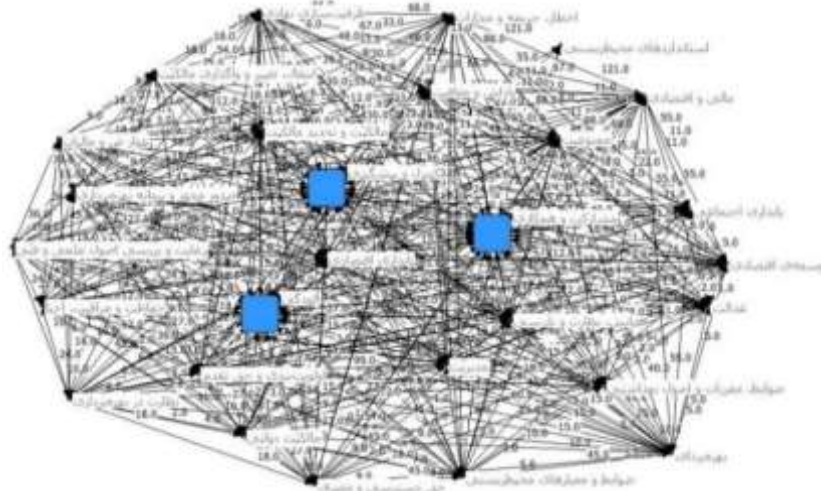
ردیف	عنوان مؤلفه	مرکزیت درجه	مرکزیت بینابینی
۱	اخطار، جریمه و مجازات	۳۴	۸/۰۸۸
۲	ارزش اقتصادی	۲۵	۰/۶۸۲
۳	ارزیابی	۲۵	۰/۰۰۱
۴	استانداردهای محیط‌زیستی	۱۱	۰/۰۰۱
۵	استفاده از برنامه‌های آموزشی	۲۵	۰/۶۸۲
۶	اصلاح و تمدید مجوز و پروانه	۲۵	۰/۰۰۱
۷	انتقال، تغییر و واگذاری مالکیت	۳۲	۳/۳۰۶
۸	اولویت‌بندی و حق تقدم	۲۹	۱/۱۷۷
۹	آلودگی	۳۲	۴/۹۴۱
۱۰	بهره‌بردای	۳۳	۵/۷۰۶
۱۱	پاداش و معافیت	۳۴	۸/۰۸۸
۱۲	پایداری اجتماعی	۲۵	۰/۰۰۱
۱۳	پایداری اقتصادی	۲۵	۰/۰۰۱
۱۴	پایداری اکولوژیکی	۱۹	۰/۰۰۱
۱۵	پایش، نظارت و بازرسی	۳۱	۳/۷۲۱
۱۶	تخریب	۳۰	۱/۹۸۶
۱۷	تغییر کاربری	۲۳	۰/۴۲۷
۱۸	حفاظت و مراقبت، احیاء	۳۲	۳/۳۰۶
۱۹	حق دسترسی و مصرف	۳۰	۱/۸۸۸
۲۰	خصوصی‌سازی	۱۰	۰/۰۰۱
۲۱	رشد اقتصادی	۲۹	۱/۱۷۷
۲۲	رعایت و بررسی اصول علمی و فنی	۲۹	۵/۰۳۶
۲۳	صدور مجوز و پروانه بهره‌برداری	۳۲	۴/۷۴۵
۲۴	ضوابط و معیارهای محیط‌زیستی	۲۲	۱/۲۳۷
۲۵	ضوابط، مقررات و اصول بهداشتی	۳۱	۵/۹۳۸
۲۶	ظرفیت‌سازی نهادی	۳۳	۵/۵۲۲
۲۷	عوارض و مالیات	۳۰	۱/۸۸۸
۲۸	مالکیت دولتی	۳۲	۳/۳۰۶
۲۹	مالکیت و تحدید مالکیت	۳۳	۵/۷۰۶
۳۰	مالکیت خصوصی	۱۸	۰/۰۴۳
۳۱	مالی و اقتصادی	۳۳	۵/۷۰۶
۳۲	مشارکت و همکاری	۳۳	۵/۵۲۲
۳۳	ممنوعیت	۳۴	۸/۰۸۸
۳۴	نظارت در بهره‌برداری	۲۵	۰/۰۰۱

مقایسه‌ی مؤلفه‌های استفاده شده در این مقطع زمانی نسبت به مؤلفه‌های به‌کار برده شده در مقطع زمانی اصلاحات ارضی تا انقلاب اسلامی (۱۳۴۱-۵۷) نشان می‌دهد که مؤلفه‌های «ارزش اقتصادی»، «استفاده از برنامه‌های آموزشی»، «اصلاح و تمدید مجوز و پروانه»، «ارزیابی»، «پایداری اکولوژیکی»، «تخریب»، «تغییر کاربری»، «خصوصی‌سازی»، «رشد اقتصادی» و «مالکیت خصوصی» از متن قوانین حذف شده است و نهاد قانون‌گذار مؤلفه‌های «توسعه‌ی اقتصادی»، «کنترل و پیشگیری» و «عدالت» را به متن قوانین و مقررات محیط‌زیستی اضافه کرده‌است.

تحلیل محتوای متن قوانین و مقررات محیط‌زیستی نشان می‌دهد که با پیروزی انقلاب اسلامی و به دنبال آن وقوع جنگ تعداد مؤلفه‌های مورد استفاده در متن قوانین کاهش یافت و نهادهای قانون‌گذار ۲۸ مؤلفه‌ها را در ساختار قوانین استفاده کرده‌است اما وقوع جنگ تحمیلی شرایطی را فراهم آورد که تا پایان جنگ تحمیلی سه مؤلفه‌ی «آلودگی»، «کنترل و پیشگیری» و «مشارکت و همکاری» با مرکزیت درجه ۲۷ و مرکزیت بینابینی ۸ مهم‌ترین مؤلفه‌های مورد توجه نهادهای قانون‌گذار بودند و سایر مؤلفه‌ها با مرکزیت درجه (۲۶) و بینابینی (۰/۰۰۱) درجه‌ی اهمیت یکسانی دارند (شکل‌های ۵ و ۶، جدول ۵).

شکل ۵- نمودار مرکزیت درجه اصول و مؤلفه‌های قوانین و مقررات محیط‌زیستی از پیروزی انقلاب اسلامی تا پایان جنگ تحمیلی (۱۳۴۷-۱۳۵۷)

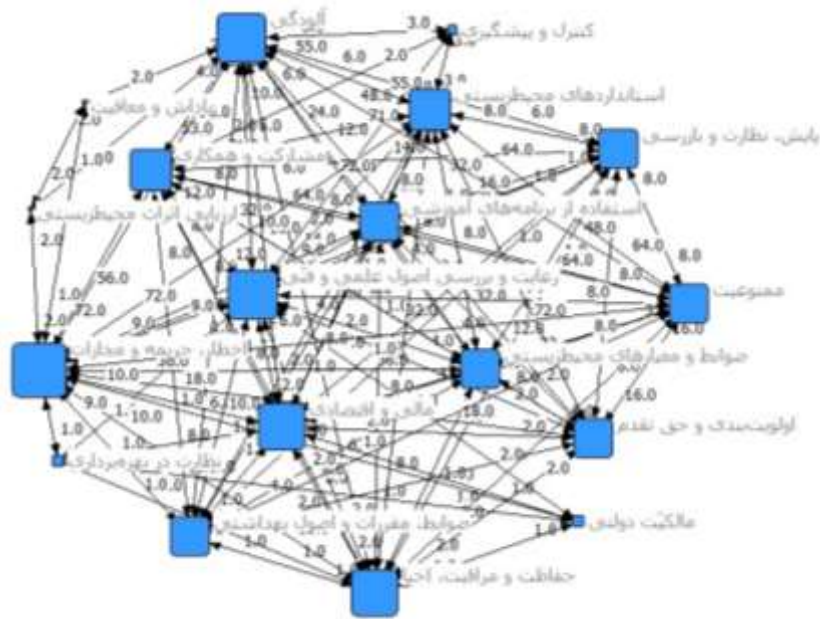
شکل ۶- نمودار مرکزیت بینابینی اصول و مؤلفه‌های قوانین و مقررات محیط‌زیستی از پیروزی انقلاب اسلامی تا پایان جنگ تحمیلی (۱۳۴۷-۱۳۵۷)

جدول ۵- مرکزیت درجه و مرکزیت بینابینی مؤلفه‌های قوانین و مقررات محیط‌زیستی از پیروزی انقلاب اسلامی تا پایان جنگ تحمیلی (۱۳۶۷-۱۳۵۷)

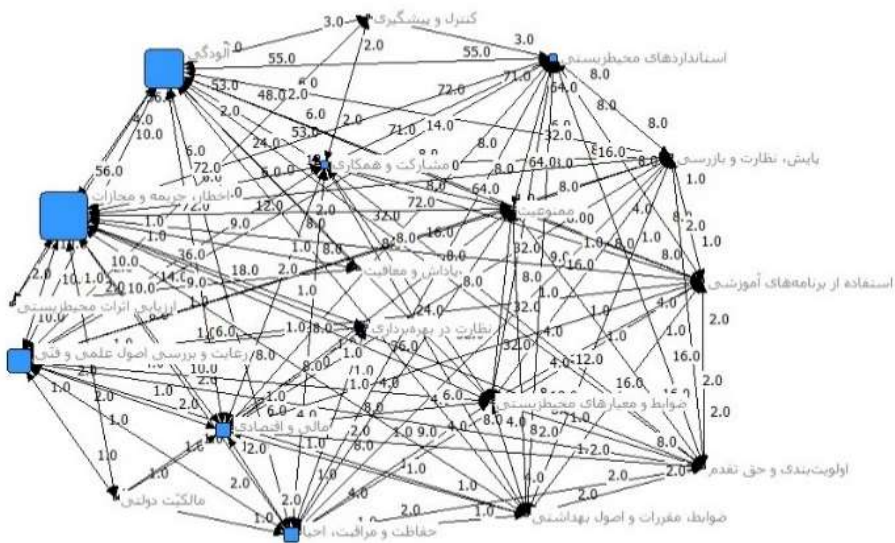
ردیف	عنوان مؤلفه	مرکزیت درجه	مرکزیت بینابینی
۱	مالکیت و تحدید مالکیت	۲۶	۰/۰۰۱
۲	مالکیت دولتی	۲۶	۰/۰۰۱
۳	انتقال، تغییر و واگذاری مالکیت	۲۶	۰/۰۰۱
۴	مشارکت و همکاری	۲۷	۸/۰۰
۵	مدیریت	۲۶	۰/۰۰۱
۶	عدالت	۲۶	۰/۰۰۱
۷	آلودگی	۲۷	۸/۰۰
۸	حفاظت و مراقبت، احیاء	۲۶	۰/۰۰۱
۹	رعایت و بررسی اصول علمی و فنی	۲۶	۰/۰۰۱
۱۰	پایش، نظارت و بازرسی	۲۶	۰/۰۰۱
۱۱	کنترل و پیشگیری	۲۷	۸/۰۰
۱۲	ضوابط و معیارهای محیط‌زیستی	۲۶	۰/۰۰۱
۱۳	استانداردهای محیط‌زیستی	۳	۰/۰۰۱
۱۴	ضوابط، مقررات و اصول بهداشتی	۲۶	۰/۰۰۱
۱۵	نظارت در بهره‌برداری	۲۶	۰/۰۰۱
۱۶	بهره‌برداری	۲۶	۰/۰۰۱
۱۷	حق دسترسی و مصرف	۲۶	۰/۰۰۱
۱۸	صدور مجوز و پروانه بهره‌برداری	۲۶	۰/۰۰۱
۱۹	اولویت‌بندی و حق تقدم	۲۶	۰/۰۰۱
۲۰	پایداری	۲۶	۰/۰۰۱
۲۱	پایداری اقتصادی	۲۶	۰/۰۰۱
۲۲	پایداری اجتماعی	۲۶	۰/۰۰۱
۲۳	مالی و اقتصادی	۲۶	۰/۰۰۱
۲۴	توسعه‌ی اقتصادی	۲۶	۰/۰۰۱
۲۵	عوارض و مالیات	۲۶	۰/۰۰۱
۲۶	پاداش و معافیت	۲۶	۰/۰۰۱
۲۷	ممنوعیت	۲۶	۰/۰۰۱
۲۸	اخطار، جریمه و مجازات	۲۶	۰/۰۰۱
۲۹	ظرفیت‌سازی نهادی	۲۶	۰/۰۰۱

مقایسه‌ی مؤلفه‌های استفاده شده در این مقطع زمانی نسبت به مؤلفه‌های مقطع زمانی پیروزی انقلاب اسلامی تا پایان جنگ تحمیلی (۱۳۶۷-۱۳۵۷) نشان می‌دهد که نهاد قانون‌گذار مؤلفه‌های «انتقال، تغییر و واگذاری مالکیت»، «مالکیت و تحدید مالکیت»، «عوارض و مالیات»، «ظرفیت‌سازی نهادی»، «صدور مجوز و پروانه بهره‌برداری»، «جنبه‌های پایداری (پایداری اقتصادی و اجتماعی)»، «عدالت»، «بهره‌برداری»، «توسعه‌ی اقتصادی» و «حق دسترسی و مصرف» را از متن قوانین و مقررات حذف کرده‌است و مؤلفه‌های «استفاده از برنامه‌های آموزشی» و «ارزیابی اثرات محیط‌زیستی» را به متن قوانین و مقررات محیط‌زیستی اضافه کرده‌است.

با پیروزی انقلاب اسلامی و شروع دولت سازندگی (دولت‌های پنجم و ششم) تعداد مؤلفه‌های مورد تأکید نهادهای قانون‌گذار به ۱۸ مؤلفه رسید که از بین آن‌ها مؤلفه‌های «اخطار، جریمه و مجازات» با مرکزیت درجه ۱۶ و مرکزیت بینابینی ۱۹/۵۰، «آلودگی» با مرکزیت درجه ۱۵ و مرکزیت بینابینی ۱۵/۲۵، «رعایت و بررسی اصول علمی و فنی» با مرکزیت درجه ۱۵ و مرکزیت بینابینی ۸/۷۵، «حفاظت و مراقبت و احیاء» و «مالی و اقتصادی» با مرکزیت درجه ۱۴ و مرکزیت بینابینی ۴/۵۰ مهم‌ترین مؤلفه‌های مورد توجه نهادهای قانون‌گذار در این مقطع زمانی بودند (شکل ۷ و ۸، جدول ۶).

شکل ۷- نمودار مرکزیت درجه مؤلفه‌های قوانین و مقررات محیط‌زیستی در دولت‌های پنجم و ششم (۱۳۶۸-۱۳۷۵)

شکل ۸- نمودار مرکزیت بینایی اصول و مؤلفه‌های قوانین و مقررات محیط‌زیستی در دولت‌های پنجم و ششم (۱۳۶۸-۱۳۷۵)

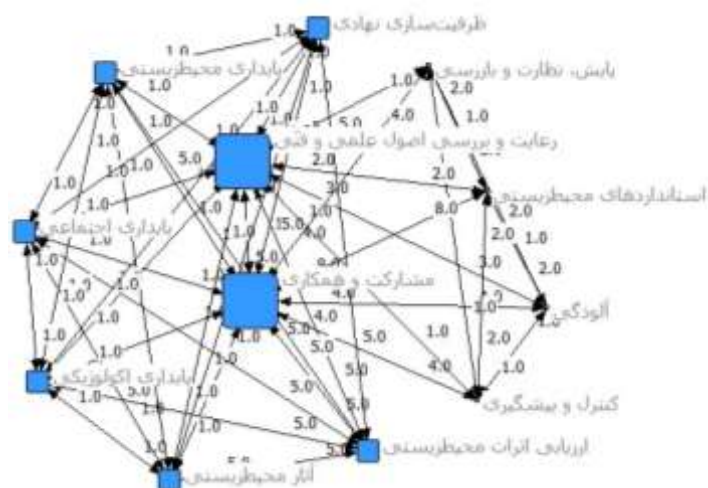
جدول ۶- مرکزیت درجه و مرکزیت بینابینی مؤلفه‌های قوانین و مقررات محیط‌زیستی در دولت‌های پنجم و ششم (۱۳۷۵-۱۳۶۸)

ردیف	عنوان مؤلفه	مرکزیت درجه	مرکزیت بینابینی
۱	مالکیت دولتی	۵	۰/۰۰۰۱
۲	مشارکت و همکاری	۱۳	۲/۲۵
۳	آلودگی	۱۵	۱۵/۲۵
۴	حفاظت و مراقبت، احیاء	۱۴	۴/۵۰
۵	رعایت و بررسی اصول علمی و فنی	۱۵	۸/۷۵
۶	استفاده از برنامه‌های آموزشی	۱۲	۰/۰۰۱
۷	پایش، نظارت و بازرسی	۱۲	۰/۰۰۱
۸	کنترل و پیشگیری	۴	۰/۰۰۰۱
۹	ارزیابی اثرات محیط‌زیستی	۳	۰/۰۰۰۱
۱۰	ضوابط و معیارهای محیط‌زیستی	۱۲	۰/۰۰۱
۱۱	استانداردهای محیط‌زیستی	۱۳	۲/۲۵
۱۲	ضوابط، مقررات و اصول بهداشتی	۱۲	۰/۰۰۱
۱۳	نظارت در بهره‌برداری	۵	۰/۰۰۰۱
۱۴	اولویت‌بندی و حق تقدم	۱۲	۰/۰۰۱
۱۵	مالی و اقتصادی	۱۴	۴/۵۰
۱۶	پاداش و معافیت	۳	۰/۰۰۰۱
۱۷	ممنوعیت	۱۲	۰/۰۰۱
۱۸	اخطار، جریمه و مجازات	۱۶	۱۹/۵۰

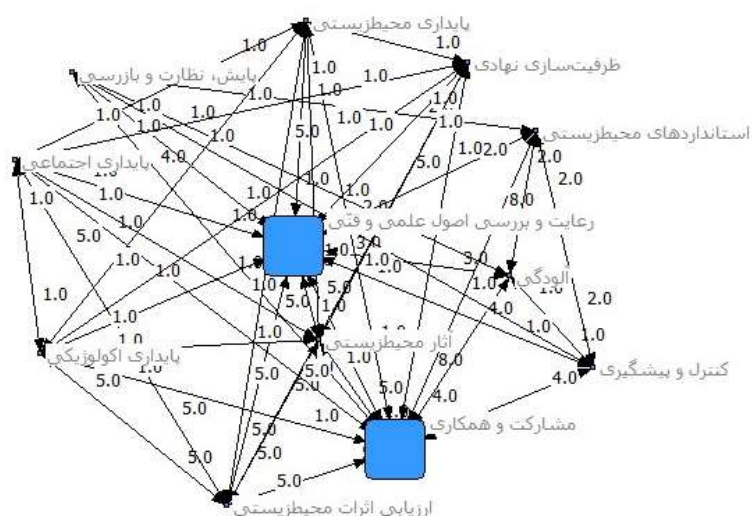
پنجم و ششم نشان می‌دهد که نهادهای قانون‌گذار مؤلفه‌های «ضوابط و معیارهای محیط‌زیستی»، «ضوابط، مقررات و اصول بهداشتی»، «استفاده از برنامه‌های آموزشی»، «اخطار، جریمه و مجازات»، «ممنوعیت»، «مالکیت دولتی»، «حفاظت و مراقبت، احیاء»، «نظارت در بهره‌برداری»، «پاداش و معافیت» و «اولویت‌بندی و حق تقدم» را از متن قوانین حذف کرده‌است و مؤلفه‌های «ارزیابی محیط‌زیستی»، «جنبه‌های سه‌گانه پایداری»، «اثر محیط‌زیستی» و «ظرفیت‌سازی نهادی» به متن قوانین و مقررات محیط‌زیستی اضافه شده‌است.

در دولت‌های هفتم و هشتم شورایی عالی حفاظت محیط‌زیست، نهاد قانون‌گذاری بود که بیش‌ترین مصوبات مرتبط با محیط‌زیست را دارد. تحلیل محتوای مصوبات این مرجع قانونی نشان می‌دهد که ۱۲ مؤلفه در متن مصوبات شورایی عالی حفاظت محیط‌زیست مورد توجه قرار گرفته است. مهم‌ترین این مؤلفه‌ها عبارت است از «رعایت و بررسی اصول علمی و فنی» و «مشارکت و همکاری» با مرکزیت درجه ۱۱ و مرکزیت بینابینی ۱۲ (شکل‌های ۹ و ۱۰، جدول ۷).

مقایسه‌ی مؤلفه‌های استفاده شده در دولت‌های هفتم و هشتم نسبت به مؤلفه‌های مورد استفاده در دولت‌های

شکل ۹- نمودار مرکزیت درجه و مؤلفه‌های قوانین و مقررات محیط‌زیستی در دولت‌های هفتم و هشتم (۱۳۷۶-۱۳۸۳)

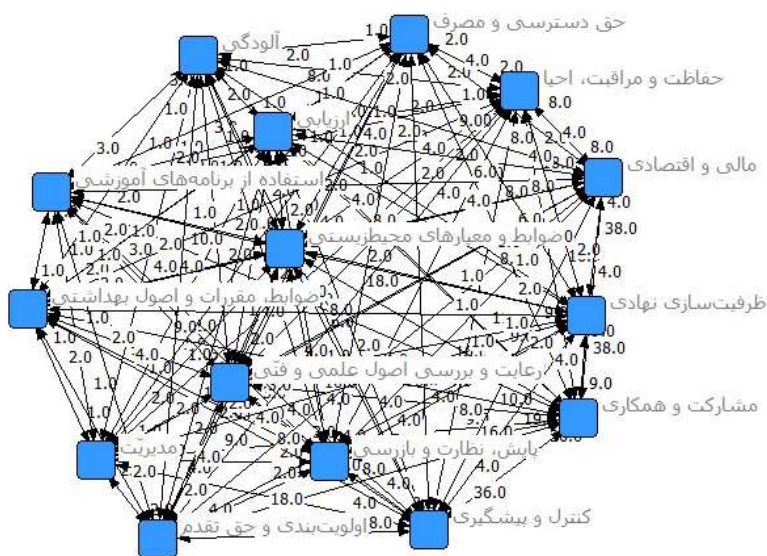
شکل ۱۰- نمودار مرکزیت بینابینی اصول و مؤلفه‌های قوانین و مقررات محیط‌زیستی در دولت‌های هفتم و هشتم (۱۳۷۶-۱۳۸۳)

جدول ۷- مرکزیت درجه و مرکزیت بینابینی مؤلفه‌های قوانین و مقررات محیط‌زیستی در دولت‌های هفتم و هشتم (۱۳۷۶-۱۳۸۳)

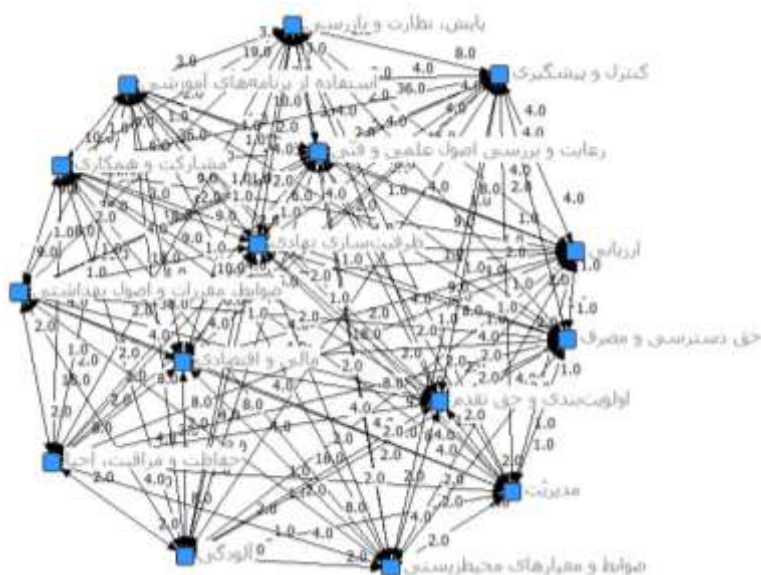
ردیف	عنوان مؤلفه	مرکزیت درجه	مرکزیت بینابینی
۱	مشارکت و همکاری	۱۱	۱۲/۰۰
۲	آلودگی	۵	۰/۰۰۰۱
۳	ظرفیت‌سازی نهادی	۷	۰/۰۰۱
۴	رعایت و بررسی اصول علمی و فنی	۱۱	۱۲/۰۰
۵	پایش، نظارت و بازرسی	۵	۰/۰۰۰۱
۶	کنترل و پیشگیری	۵	۰/۰۰۰۱
۷	ارزیابی اثرات محیط‌زیستی	۷	۰/۰۰۱
۸	استانداردهای محیط‌زیستی	۵	۰/۰۰۰۱
۹	آثار محیط‌زیستی	۷	۰/۰۰۱
۱۰	پایداری محیط‌زیستی	۷	۰/۰۰۱
۱۱	پایداری اجتماعی	۷	۰/۰۰۱
۱۲	پایداری اکولوژیکی	۷	۰/۰۰۱

«ارزیابی محیط‌زیستی»، «جنبه‌های سه‌گانه پایداری»، «آثار محیط‌زیستی» و «استانداردهای محیط‌زیستی» از متن قوانین حذف شده‌است و مؤلفه‌های «استفاده از برنامه‌های آموزشی»، «حق دسترسی و مصرف»، «اولویت‌بندی و حق تقدم»، «حفاظت و مراقبت، احیاء»، «ضوابط و معیارهای محیط‌زیستی» و «ضوابط، مقررات و اصول بهداشتی» به متن قوانین و مقررات محیط‌زیستی اضافه شده‌است.

تحلیل محتوای قوانین و مقررات محیط‌زیستی در دولت‌های نهم و دهم نشان می‌دهد که در این دوره ۱۵ مؤلفه مورد توجه نهاد قانون‌گذار قرار گرفته‌است. حال آن‌که نگاه نهاد قانون‌گذار به تمامی این مؤلفه‌ها برابر است و همه‌ی ۱۵ مؤلفه مرکزیت درجه (۱۴) و مرکزیت بینابینی (۰/۰۲) یکسانی دارند (شکل‌های ۱۱ و ۱۲، جدول ۸). مقایسه‌ی این مقطع زمانی نسبت به مؤلفه‌های مورد توجه دولت‌های هفتم و هشتم نشان می‌دهد که مؤلفه‌های

شکل ۱۱- نمودار مرکزیت درجه اصول و مؤلفه‌های قوانین و مقررات محیط‌زیستی در دولت‌های نهم و دهم (۱۳۹۱-۱۳۸۴)

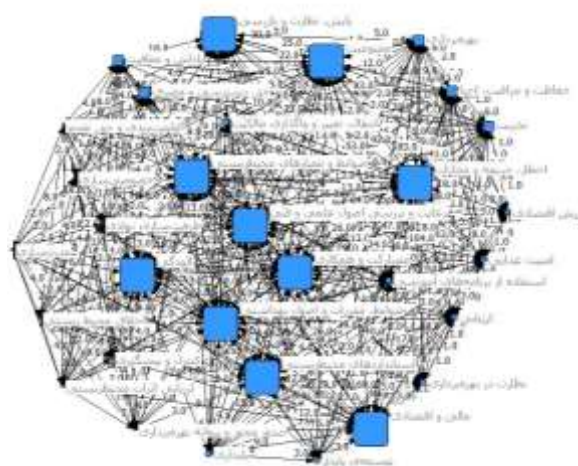
شکل ۱۲- نمودار مرکزیت بینابینی اصول و مؤلفه‌های قوانین و مقررات محیط‌زیستی در دولت‌های نهم و دهم (۱۳۹۱-۱۳۸۴)

جدول ۸- مرکزیت درجه و مرکزیت بینابینی مؤلفه‌های قوانین و مقررات محیط‌زیستی در دولت‌های نهم و دهم (۱۳۹۱-۱۳۸۴)

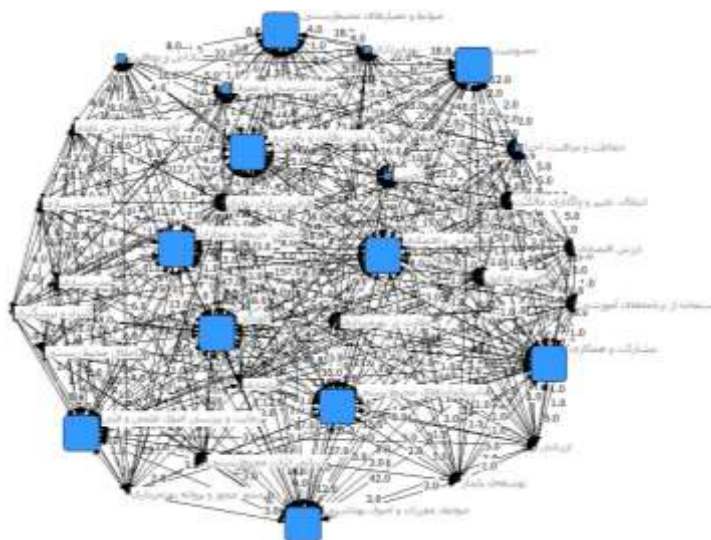
ردیف	عنوان مؤلفه	مرکزیت درجه	مرکزیت بینابینی
۱	مشارکت و همکاری	۱۴	۰/۰۲
۲	مدیریت	۱۴	۰/۰۲
۳	آلودگی	۱۴	۰/۰۲
۴	حفاظت و مراقبت، احیاء	۱۴	۰/۰۲
۵	ارزیابی	۱۴	۰/۰۲
۶	رعایت و بررسی اصول علمی و فنی	۱۴	۰/۰۲
۷	استفاده از برنامه‌های آموزشی	۱۴	۰/۰۲
۸	پایش، نظارت و بازرسی	۱۴	۰/۰۲
۹	کنترل و پیشگیری	۱۴	۰/۰۲
۱۰	ضوابط و معیارهای محیط‌زیستی	۱۴	۰/۰۲
۱۱	ضوابط، مقررات و اصول بهداشتی	۱۴	۰/۰۲
۱۲	حق دسترسی و مصرف	۱۴	۰/۰۲
۱۳	اولویت‌بندی و حق تقدم	۱۴	۰/۰۲
۱۴	مالی و اقتصادی	۱۴	۰/۰۲
۱۵	ظرفیت‌سازی نهادی	۱۴	۰/۰۲

مقطع زمانی نسبت به مؤلفه‌های به‌کار برده شده در دولت‌های نهم و دهم نشان می‌دهد که مؤلفه‌های «تخریب»، «خصوصی‌سازی»، «ارزش اقتصادی»، «اخطار، جریمه و مجازات»، «اخلاق محیط‌زیستی»، «ارزیابی اثرات محیط‌زیستی»، «انتقال، تغییر و واگذاری مالکیت»، «بهره‌برداری»، «پاداش و معافیت»، «امنیت غذایی»، «استانداردهای محیط‌زیستی»، «توسعه پایدار»، «صدور مجوز و پروانه بهره‌برداری»، «مدرن‌سازی»، «نظارت در بهره‌برداری» و «ممنوعیت» به متن قوانین و مقررات محیط‌زیستی اضافه شده‌است.

در دولت‌های یازدهم و دوازدهم تعداد مؤلفه‌های مورد تأکید نهادهای قانون‌گذار به ۳۱ مؤلفه رسید که از بین آن‌ها مؤلفه‌های «ضوابط و مقررات و اصول بهداشتی»، «اخطار، جریمه و مجازات»، «ممنوعیت»، «ضوابط و معیارهای محیط‌زیستی»، «آلودگی»، «پایش و نظارت و بازرسی»، «استانداردهای محیط‌زیستی»، «رعایت و بررسی اصول علمی و فنی»، «مالی و اقتصادی» و «مشارکت و همکاری» با مرکزیت درجه ۳۰ و مرکزیت بینابینی ۹/۶۳۱ نسبت به سایر مؤلفه‌ها بیش‌تر مورد توجه قرار گرفته‌اند و درجه‌ی اهمیت بیشتری دارند (شکل ۱۳ و ۱۴، جدول ۹). مقایسه‌ی مؤلفه‌های استفاده شده در این

شکل ۱۳- نمودار مرکزیت درجه اصول و مؤلفه‌های قوانین و مقررات محیط‌زیستی در دولت‌های یازدهم و دوازدهم (۱۳۹۹-۱۳۹۲)

شکل ۱۴- نمودار مرکزیت بینابینی اصول و مؤلفه‌های قوانین و مقررات محیط‌زیستی در دولت‌های یازدهم و دوازدهم (۱۳۹۲-۱۳۹۹)

جدول ۹- مرکزیت درجه و بینابینی مؤلفه‌های قوانین و مقررات محیط‌زیستی در دولت‌های یازدهم و دوازدهم (۱۳۹۲-۱۳۹۹)

ردیف	عنوان مؤلفه	مرکزیت درجه	مرکزیت بینابینی
۱	انتقال، تغییر و واگذاری مالکیت	۲۰	۰/۰۰۱
۲	مشارکت و همکاری	۳۰	۹/۶۳۱
۳	خصوصی‌سازی	۱۹	۰/۰۰۱
۴	اخلاق محیط‌زیستی	۱۹	۰/۰۰۱
۵	آلودگی	۳۰	۹/۶۳۱
۶	تخریب	۲۲	۱/۲۳۱
۷	حفاظت و مراقبت، احیاء	۲۲	۱/۲۳۱
۸	ارزیابی	۲۰	۰/۰۰۱
۹	رعایت و بررسی اصول علمی و فنی	۳۰	۹/۶۳۱
۱۰	استفاده از برنامه‌های آموزشی	۲۰	۰/۰۰۱
۱۱	پایش، نظارت و بازرسی	۳۰	۹/۶۳۱
۱۲	کنترل و پیشگیری	۱۹	۰/۰۰۱
۱۳	ارزیابی اثرات محیط‌زیستی	۱۹	۰/۰۰۱
۱۴	ضوابط و معیارهای محیط‌زیستی	۳۰	۹/۶۳۱
۱۵	استانداردهای محیط‌زیستی	۳۰	۹/۶۳۱
۱۶	ضوابط، مقررات و اصول بهداشتی	۳۰	۹/۶۳۱
۱۷	نظارت در بهره‌برداری	۲۰	۰/۰۰۱
۱۸	بهره‌برداری	۲۲	۱/۲۳۱
۱۹	حق دسترسی و مصرف	۲۲	۲/۰۰۰
۲۰	صدور مجوز و پروانه بهره‌برداری	۱۹	۰/۰۰۱
۲۱	اولویت‌بندی و حق تقدم	۱۹	۰/۰۰۱
۲۲	پایداری	۲۰	۰/۰۰۱
۲۳	توسعه پایدار	۲۰	۰/۰۰۱
۲۴	مالی و اقتصادی	۳۰	۹/۶۳۱
۲۵	ارزش اقتصادی	۲۰	۰/۰۰۱
۲۶	مدرن‌سازی	۱۹	۰/۰۰۱
۲۷	امنیت غذایی	۲۰	۰/۰۰۱
۲۸	پاداش و معافیت	۲۲	۲/۰۰۰
۲۹	ممنوعیت	۳۰	۹/۶۳۱
۳۰	اخطار، جریمه و مجازات	۳۰	۹/۶۳۱
۳۱	ظرفیت‌سازی نهادی	۱۹	۰/۰۰۱

تمامی دوره‌های زمانی نهادهای قانون‌گذار مؤلفه‌های «اولویت‌بندی و حق تقدم»، «آلودگی»، «پایش، نظارت و بازرسی»، «رعایت و بررسی اصول علمی و فنی»، «مالی و اقتصادی» و «مشارکت و همکاری» را مورد توجه قرار داده‌است و این مؤلفه‌ها وجه اشتراک تمامی نهادهای قانون‌گذار در تمامی مقاطع زمانی است (جدول ۱۰).

بررسی وجوه اشتراک و تفاوت‌های موجود میان اصول و مؤلفه‌های مندرج در قوانین و مقررات محیط‌زیستی نشان می‌دهد با این‌که در هر دوره‌ی زمانی اصول به‌کار برده شده توسط نهاد قانون‌گذار و هم‌چنین درجه‌ی اهمیت آن‌ها تفاوت‌هایی دارد و در هر مقطع زمانی نهادهای قانون‌گذار برخی از اصول دوره‌ی قبلی را حفظ، برخی را حذف و اصول جدید دیگری را جایگزین می‌کردند اما در

جدول ۱۰- تعداد اصول و مؤلفه‌های مندرج در قوانین و مقررات محیط‌زیستی

مقطع زمانی	تعداد کل	اصول حذف شده از مقطع زمانی قبلی	اصول جدید نسبت به مقطع زمانی قبلی	اصول مشترک با مقطع زمانی قبلی
کودتای رضاخان تا اصلاحات ارضی	۱۹	-	-	-
اجرای اصلاحات ارضی تا انقلاب اسلامی	۳۴	-	۱۵	۱۹
پیروزی انقلاب اسلامی تا پایان جنگ تحمیلی	۲۹	۱۰	۵	۲۴
دولت‌های پنجم و ششم	۱۸	۱۳	۲	۱۶
دولت‌های هفتم و هشتم	۱۲	۱۰	۴	۸
دولت‌های نهم و دهم	۱۵	۴	۷	۸
دولت‌های یازدهم و دوازدهم	۳۱	۱	۱۷	۱۴

زمانی در بیانیه‌های کنفرانس سازمان ملل درباره محیط‌زیست و انسان و کنفرانس محیط‌زیست و توسعه و هم‌چنین سیاست‌های کلی نظام در بخش‌های منابع آب، منابع طبیعی و محیط‌زیست قرار دارد.

بررسی و مقایسه‌ی اصول و مؤلفه‌های موجود در قوانین و مقررات محیط‌زیستی با اصول و مؤلفه‌های اسناد بالادستی کشور و اسناد بین‌المللی نشان می‌دهد که بیش‌ترین مؤلفه‌های مورد تمرکز نهادهای قانون‌گذار در هر مقطع

جدول ۱۱- تعداد اصول و مؤلفه‌های مشترک با اسناد بالادستی و اسناد بین‌المللی

مقطع زمانی	سیاست‌های کلی نظام	قانون اساسی	بیانیه کنفرانس سازمان ملل درباره محیط‌زیست و انسان	بیانیه کنفرانس محیط‌زیست و توسعه	دستور کار	بیانیه اجلاس جهانی توسعه پایدار
کودتای رضاخان تا اصلاحات ارضی	۱۱	۷	۵	۷	۵	۴
اجرای اصلاحات ارضی تا انقلاب اسلامی	۱۷	۱۱	۱۱	۱۲	۹	۸
پیروزی انقلاب اسلامی تا پایان جنگ تحمیلی	۱۸	۱۰	۱۱	۱۲	۸	۷
دولت‌های پنجم و ششم	۱۲	۵	۹	۸	۶	۴
دولت‌های هفتم و هشتم	۸	۳	۷	۷	۴	۳
دولت‌های نهم و دهم	۱۱	۳	۸	۱۰	۷	۶
دولت‌های یازدهم و دوازدهم	۱۹	۸	۱۱	۱۲	۱۱	۸

بحث

درگیری جهان برای شناخت چالش‌های محیط‌زیستی باعث می‌شود که مجموعه‌ی گسترده‌ای از موضوعات کلیدی و نوظهور در متن قوانین و مقررات مورد توجه قرار گیرد. لذا با تعیین اصول و مؤلفه‌های کلیدی در متن قوانین می‌توان ضمن آسان‌سازی و قابل درک ساختن قوانین برای همه‌ی نهادها دلایل اتخاذ هر تصمیم را نیز مورد بررسی قرار داد. به این معنا که با تعیین اصول و مؤلفه‌های کلیدی در متن قوانین و تقسیم‌بندی این مؤلفه‌ها می‌توان دریافت که چه سیاست‌های کلان، ضمنی و صریحی در هنگام تدوین قوانین و مقررات محیط‌زیستی مورد توجه سیاست‌گذاران قرار گرفته‌است و میزان توجه نهادهای قانون‌گذار در هنگام تدوین این سیاست‌ها به تغییر و تحولات سیاستی مرتبط با محیط‌زیست در عرصه‌های ملی و بین‌المللی چقدر است.

در واقع، بسیاری از دولت‌ها به شکلی عقلانی برای حل مسائل داخلی‌شان از تجربیاتی استفاده می‌کنند که قبلاً در دیگر کشورها استفاده شده‌است و انتخاب‌های سیاستی در یک کشور به‌شدت تحت تأثیر انتخاب‌های سیاستی گذشته و حال دیگر کشورها است. به‌عبارتی نهادها بین‌المللی در انتشار سیاست‌ها در بین کشورها تأثیر دارند و شرکت در کنوانسیون‌ها و معاهدات بین‌المللی و پذیرش و اجرای بیانیه‌های پایانی آن‌ها تأثیرات زیادی روی مقررات محیط‌زیستی کشورها و چگونگی تدوین این مقررات بر جای گذاشته‌است.

علی‌رغم این‌که حقوق محیط‌زیستی ایران نیز تحت تأثیر عضویت در سازمان‌ها و آژانس‌های بین‌المللی و پذیرش بیانیه‌های پایانی نشست‌ها و کنفرانس‌های بین‌المللی قرار گرفته‌است و نتایج جدول ۱۱ نیز نشان می‌دهد که نهاد قانون‌گذار در هر مقطع زمانی بر اصول و مؤلفه‌هایی تمرکز کرده‌است که در اسناد بین‌المللی به‌ویژه بیانیه کنفرانس سازمان ملل درباره محیط‌زیست و انسان و بیانیه کنفرانس محیط‌زیست و توسعه نیز مورد توجه قرار گرفته‌است اما تمرکز بر بعضی از این اصول و مؤلفه‌ها اغلب سطحی است. به‌عنوان مثال علی‌رغم مطرح شدن «اقتصاد سبز» در بیانیه اجلاس جهانی توسعه پایدار و بند ۸ سیاست‌های کلی محیط‌زیست و تأکید نهاد قانون‌گذار بر گسترش «اقتصاد سبز» به‌عنوان یک ضرورت و هم‌چنین ضرورت

تدوین منشور «اخلاق محیط‌زیستی» و ترویج آن در بند ۱۲ سیاست‌های کلی محیط‌زیست اما در هیچ یک از مواد و تبصره‌های قوانین و مقررات مورد بررسی حتی به واژه‌های «اقتصاد سبز» و «اخلاق محیط‌زیستی» اشاره‌ای نشده‌است. علاوه بر این، علی‌رغم این‌که با ارزیابی اصول و مؤلفه‌های مندرج در قوانین محیط‌زیستی می‌توان به مسئله‌شناسی سیاست‌گذاری‌های محیط‌زیستی در دولت‌های مختلف پرداخت و نشان داد که در آینده از رویکردهای سیاستی کدام دولت می‌توان برای جلوگیری از آلودگی‌ها و حفاظت از محیط‌زیست و منابع طبیعی بهره برد و با وجود افزایش و گسترش ابزارهای ارزیابی، به درک بیش‌تر و قابل‌اتکاتری از کارایی محیط‌زیستی دست پیدا کرد اما مؤلفه‌ی «ارزیابی» در حقوق محیط‌زیستی ایران دارای یک سطحی ابتدایی است و نهادهای قانون‌گذار درک و شناخت جامعی از ارزیابی ندارد. به‌طوری‌که مؤلفه‌ی «ارزیابی» و هم‌چنین مؤلفه‌هایی که به‌طور مستقیم و غیرمستقیم به «ارزیابی» اشاره دارند در یک مقطع زمانی به متن قوانین محیط‌زیستی اضافه و در مقطع زمانی بعدی حذف می‌شوند مانند: اضافه شدن مؤلفه‌های «ارزیابی»، «استانداردهای محیط‌زیستی»، «ضوابط و معیارهای محیط‌زیستی» و «رعایت ضوابط و اصول بهداشتی» به متن قوانین محیط‌زیستی در مقطع زمانی اجرای اصلاحات ارضی تا انقلاب اسلامی، حذف «ارزیابی» در مقطع زمانی پیروزی انقلاب اسلامی تا پایان جنگ تحمیلی (۱۳۶۷-۱۳۵۷)، اضافه شدن «ارزیابی اثرات محیط‌زیستی» در دولت‌های پنجم و ششم (۱۳۷۵-۱۳۶۸)، حذف مؤلفه‌های «ضوابط و معیارهای محیط‌زیستی» و «رعایت ضوابط و اصول بهداشتی» و اضافه شدن «ارزیابی محیط‌زیستی» در دولت‌های هفتم و هشتم (۱۳۸۳-۱۳۷۶)، حذف «ارزیابی محیط‌زیستی»، و «استانداردهای محیط‌زیستی» و اضافه شدن «ضوابط و معیارهای محیط‌زیستی» و «رعایت ضوابط و اصول بهداشتی» در دولت‌های نهم و دهم (۱۳۹۱-۱۳۸۴) و اضافه شدن «ارزیابی اثرات محیط‌زیستی»، «استانداردهای محیط‌زیستی» به متن قوانین محیط‌زیستی در دولت‌های یازدهم و دوازدهم (۱۳۹۹-۱۳۹۲).

آنچه که از تحلیل محتوای قوانین و مقررات محیط‌زیستی و تعیین اصول و مؤلفه‌های موجود در این قوانین به دست می‌آید را می‌توان به‌عنوان راهنمایی برای

5. **Faryadi, M., 2017.** Ecological basis of the Principle of Environmental Protection as a Public Responsibility. *Journal of Law Research*, 20(78), 207-232 (In Persian with English abstract).
 6. **Holisaz, A. and Safikhani, S., 2020.** Science and Policy-Making; A Necessity of A Supermodel for State- Part 1: Spatial Scale. *Iranian Journal of Forest*, 12(3), 407-419 (In Persian with English abstract).
 7. **Ioris, A.A.R., 2014.** The political ecology of the state the basis and the evolution of environmental statehood, New York: published by Routledge.
 8. **Knill, Ch., Shikano, S. and Tosun, J., 2014.** Explaining Environmental Policy Adoption: A Comparative Analysis of Policy Developments in Twenty-Four OECD Countries. In: *State and Environment the Comparative Study of Environmental Governance*. Edited by Duit, (53-79), the MIT Press.
 9. **Markaz Malmizi, A. and Vakilian, H., 2016.** Legisprudence: in quest of enhancing the quality of legislation. *Public Law Research*, 18(51), 29-54. doi: 10.22054/qjpl.2016.5417 (In Persian with English abstract).
 10. **Ministry of Energy, 2021.** An overview of the trends, principles and chapters of the water law, The publication of Yas (In Persian).
 11. **Robert, M. and Hanneman, H., 2015.** Introduction to social network methods, Translation: Elham Mohammadi, Mohammad Reza Mehrgan and Hananeh Mohammadi Kangrani, Hormozgan University Press (In Persian).
 12. **Svein Eng, 2007.** Legislative Inflation and the Quality of Law, Translation: Hasan Vakilian, *Journal of Majlis and Rahbord*, 13(54), 191. Magiran.com/p497390 (In Persian with English abstract).
 13. **Tabrizi, M., 2014.** Qualitative content analysis from the perspective of analogical and inductive approaches. *Journal of Social Sciences*, 21(64), 105-138. doi: 10.22054/qjss.2014.344 (In Persian with English abstract).
 14. **Tamassoki, E., Mohammadi Kangarani, H., Ashtariyan, K., Holisaz, A. and Naderi, F., 2021.** Problemology of Iran's Environmental Policy-making. *Journal of Public Policy*, 7(2), 109-125. doi: 10.22059/jppolicy.2021.82650 (In Persian with English abstract).
 15. **Vakilian, H., 2011.** a, Speeches in law and legislation (collection of articles), the establishment of Islamic Parliament Research Center (IPRC) (In Persian with English abstract).
 16. **Vakilian, H., 2011.** b, The role of internal institutions of Majlis in the legislative process (a theoretical study from a comparative perspective), speeches in law and legislation (collection of articles), the establishment of Islamic Parliament Research Center (IPRC), 253-273 (In Persian with English abstract).
- سیاست‌گذران، مدیران، کاربران و سایر نهادها در مطالعات ارزیابی حقوق محیط‌زیستی به‌منظور بازنگری و به‌روزرسانی قوانین استفاده کرد. در واقع، سیاست‌گذران در هنگام تدوین یک قانون جدید یا به‌روزرسانی قوانین موجود، ابتدا به مرور قوانین و مقررات فعلی به‌منظور شناسایی نقاط ضعف و قوت قانون و بررسی تجربه‌ی اجرای آن‌ها می‌پردازند و اصول و مؤلفه‌هایی که لازم است در پیش‌نویس قوانین جدید گنجانده شود را مشخص می‌کنند. در موردی نیز با مشورت و همکاری با نهادها و سازمان‌های دخیل در مدیریت محیط‌زیست و منابع طبیعی نیز به این نتیجه می‌رسند که نیاز به اصلاح قانون اصلی کم است لذا با صرف هزینه‌های کم‌تر اقدام به تدوین یا اصلاح قوانین فرعی هم‌چون آئین‌نامه‌های اجرایی می‌کنند. بنابراین نتایج این پژوهش می‌تواند ابزاری مفید برای سیاست‌گذاران در هنگام تهیه‌ی پیش‌نویس قوانین و مقررات جدید باشد. چراکه وجود تحلیل‌هایی عمیق از اصول و مؤلفه‌های موجود در متن قانون، در هنگام تصمیم‌گیری در فرایند تدوین و به‌روزرسانی قانون باعث می‌شود که نهادهای قانون‌گذار با چالش‌های کمتری مواجه خواهد بود. ضمن آن‌که نشان دادن مؤلفه‌های کلیدی در متن قوانین می‌تواند هزینه‌هایی مانند بررسی و مطالعه را نیز کاهش دهد و همچنین، ایجاد ارتباط میان اهداف کلان و رویکردهای قانون‌گذار با محتوای حقوقی مواد قانون از طریق استخراج اصول حاکم بر قانون امکان‌پذیر است.

منابع

1. **Department of Environment Islamic Republic of Iran, 2020.** collection of environmental laws and regulations, 1 vol, <https://doe.ir> (In Persian).
2. **Department of Environment Islamic Republic of Iran, 2020.** collection of environmental laws and regulations, (International Conventions and Treaties), 2 vol, <https://doe.ir> (In Persian).
3. **Eghbali, J., kalantari, K., asadi, A. and javid, M.J., 2020.** Content analysis the century of water legislation in Iran. *Journal of Water and Irrigation Management*, 10(1), 113-129. doi: 10.22059/jwim.2020.291284.723 (In Persian with English abstract).
4. **Faryadi, M., 2008.** The shortcomings of the Legal System of Iran in air protection, *Information Sciences of Legal Research*, No 15, 16, 69-107 (In Persian with English abstract).

Content Analysis of the Principles and Axes of the Environmental Regulation and Legislation in Iran

Sajedeh Safikhani¹, Arashk Holisaz^{2*}

1-Ph.D of Watershed Management Science and Engineering, Department of Natural Resources Engineering, Faculty of Agriculture and Natural Resources, University of Hormozgan, Iran.

2*-Assistant Professor of Watershed Management Science and Engineering, Department of Watershed Management, Gorgan University of Agricultural Sciences and Natural Resources, Iran.

Abstract

Original Article

Received:
2022.11.21

Accepted:
2023.01.01

Keywords:
Policy,
Legislative
Institutions,
Government,
Environmental
Management.

Introduction: Laws are reflecting values that are changing and reflect the principles and values of the acceptable in a statehood. The chaptering of the legislation and regulation are one of the most important structural points when drafting the regulation and legislation. Because the principles and the axes of the environmental regulation and legislation show the most important environmental concerns and problems, and policies and activities of state to prioritize and resolve environmental problems. However, there are fewer studies available about the investigation of the principles and axes of environmental regulation and legislation from a comparative perspective. This article examines the principles and axes in environmental legislation and regulation.

Materials and Methods: The paper follows the method of qualitative content analysis for the definition and determination of the principles and axes of environmental legislation and regulation. In this regard, it used the upstream documents of Iran's and the statements of international conferences for the definition and determination of the principles and axes of environmental legislation and regulation. Such as: the general policies of the system in the sectors of water resources, natural resources and environment, Articles 40, 44, 45, 47, 48 and 50 of the Iran's constitution, declaration of the United Nations conference on the human and environment, declaration of United Nations conference on environment and development, declaration of the agenda 21 and world summit on sustainable development plenary statement. Then, it uses of network analysis method and software of Ucinet and Netdraw in order to show degree centrality and betweenness centrality of the principles and axes.

Results: The results show that the most axes are in the period of the implementation of the Land Reform to the Islamic Revolution (1962-1978) with 29 axes, the eleventh and twelfth governments (2013-2020) with 28 axes, and the victory of the Islamic revolution to the end of the war (1978-

1988) with 27 axes. Also, the seventh and eighth governments (1997-2004) with 12 axes and the ninth and tenth governments (2005-2012) with 15 axes have the least axes compared to other periods. All axes are of equal importance in the ninth and tenth governments. In other words, all axes have the same degree centrality (14) and betweenness centrality (0/02). Despite the fact that the principles and axes are different in each period, but the principles of "prioritization and priority right", "pollution", "monitoring and inspection", "investigation of scientific principles", "Economic growth and development" and "participation and cooperation" are common in all governments. In addition, comparing the principles and axes of Iran's environmental regulation and legislation with the principles and axes of international environmental documents shows that most of the axes used in the environmental regulation and legislation of Iran are located in the declarations of the United Nations conference on the human and environment and the United Nations conference on environment and development.

Discussion: Although, Iran's environmental legislation and regulation are affected by acceptance of the statements of international conferences and membership in international organizations, but legislative institutions have a superficial focus on some principles and axes of the statements of international conferences. In other words, legislative institutions add these axes to the text of environmental regulation and legislation in a period of time and delete those at a later period of time. Such as the "evaluation" principle and other principles that directly and indirectly refer to the "evaluation" principle.